

РЕЗЮМЕ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И ХУДОЖЕСТВЕНОТВОРЧЕСКАТА РАБОТА

на ас. д-р Мария Петрова Кърджиева

представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ по професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство (Хореография), обявен в Държавен вестник, брой 20 от 17 март 2015 г.

За участие в обявения от ВСУ „Черноризец Храбър“ конкурс за „доцент“ ас. д-р Мария Кърджиева представя следните научноизследователски и художественотворчески трудове: монография - 1, публикации - 3, фолклорни изследователски експедиции (самостоятелни) – 2, учебно помагало - 1 (в съавторство), хореография на сюжетно-тематично танцово произведение - 1, концерт-спектакли - 2 (в съавторство), асистент режисьор на спектакли – 4.

Научноизследователските и художественотворчески интереси на автора са съсредоточени върху следните области:

- Изследване на обичайно-обредния танцов фолклор;
- Хореографското изкуство на фолклорна основа (теоретични постановки, хореография и постановъчна работа);
- Творческият процес и неговото разпространение.

А. Основни резултати от проведената научноизследователска дейност:

I. Монографично изследване на тема **„Творческият процес в хореографското изкуство на фолклорна основа“**. Университетско издателство ВСУ „Черноризец Храбър“, 2015. ISBN 978–954–715–639–5. Монографията е рецензирана от проф. Петър Ангелов.

Монографията разглежда творческия процес в хореографското изкуство на фолклорна основа, като обект на изследването са професионалните фолклорни ансамбли в България в контекста на тяхната творческа дейност и нейното разпространение. Актуалността се обосновава с това, че хореографското изкуство претърпява постоянни изменения и еволюира. Този процес на бърза адаптация показва, че е „отворена“ система, предлагаща възможност за изразяване и изобразяване на процесите в глобалния мир. В съвременния етап на своето развитие включва нови елементи, наблюдава се смесване на различни танцови стилове и жанрове в цялостна танцова композиция. Днес е времето на иновативната хореография с удивителни изображения и отличителни белези на танцовата форма.

Предметът на изследването е творческия процес, който е от съществено значение за развитието на фолклорните ансамбли като културни институти с основна функция на

катализатор на традиционния фолклор в съвременната култура, фактор за формиране на естетически ценности на личността и на обществото. Това насочва изследването към анализ на творческата дейност, като се акцентира върху спецификата в създаването на танцово произведение на фолклорна основа. Откроява се и необходимостта от създаване на функционален творчески модел в областта на фолклорното изкуство като система.

Създаването на функционален творчески модел предполага обзор, анализ и идентификация на проблемите в следните области:

- Фолклорното изкуство в България в контекста на хореографията;
- Взаимовръзката композиция–танц–хореография в съвременната интерпретация на танцовото изкуство;
- Особеностите и етапите в танцовото творчество на фолклорна основа;
- Творческата и концертната дейност в професионалните фолклорни ансамбли;
- Стилизацията като съвременен творчески похват в танцовото изкуство.

Изложението е структурирано в три части, които следват заложената по-горе логична последователност в разработката. Авторската теза е, че всеки хореограф развива своя методика в създаването на творчество, като по този начин изгражда индивидуален/уникален творчески почерк. Текстът предлага примерен модел, който може да подпомогне творческия процес и да се отрази позитивно в работата на хореографа.

В своята цялост като процес творчеството в хореографското изкуство поставя във фокуса на своето развитие танцовото произведение с неговото идейно-художествено послание, което е в пряка връзка с ценностния профил на съвременното общество. В основата на този процес е творецът хореограф, създател на художествено произведение – танц, като продукт на фолклорното сценично изкуство, който е изправен пред проблеми, носещи характеристиките на новото време и необходимостта от по-актуално интерпретиране на танцовата композиция съобразно нейната специфика. През последните години се засили творчеството по посока към стилизиране на фолклорния танц, но това доведе до деформиране на автентичния първообраз и до промяна на естетическия вкус на младото поколение. Явление, което не допринася пряко за запазването на идентичността на нацията.

Основните изводи и обобщения в монографичното изследване са:

1. Фолклорът заема своето значимо място в културата на страната ни, като в своето основно значение запазва традицията. В съвременните измерения той се развива чрез трансформацията минало–настояще, като основен инструмент в този процес е творчеството. В този смисъл аргументацията е:

- В своята същност изкуството на фолклорна основа е уникална творческа дейност в сферата на художествената култура, обединяваща професионални знания и умения в областта на музиката, танца и песента. Синкретичността му го определя и като специфична форма на творчество в областта на фолклора.

- Фолклорното изкуство е система, създаваща творчески продукт, сътворен от човек – хореограф или композитор, който има статус на творец. Неговите произведения

притежават художествена и естетическа стойност и се разпространяват чрез дейността на културни организации – фолклорни ансамбли.

2. Хореографското изкуство в България се свързва с развитието на традиционния фолклорен танц:

- В периода на социалистическо управление в България се създава Национална мрежа на фолклорните ансамбли. В тази система се открояват НФА „Филип Кутев”, АНПТ „Пирин”, АНПТ „Тракия” и АНПТ „Варна”. В своята творческа дейност хореографите на ансамблите работят за развитието на фолклорния танц в следните направления:

- Обработка на народния танц със запазване на стиловите характеристики на всеки регион.

- Създаване на камерни танци.

- Създаване на сюитни форми.

- Създаване на обредно-ритуални танци.

- Създаване на действени танцови форми.

- Правят се първите опити за създаване на концерт-спектакли с цялостна драматургия.

- Заражда се идеята за създаване на „фолклорен театър”, като се отличават имената на Кирил Дженов като реформатор и на Петър Ангелов като новатор в българската фолклорна хореография.

- Днес хореографското изкуство е насочено към създаване на спектакли с цялостна драматургия, с дълбоко тематично съдържание, отговарящо на съвременните изисквания на аудиторията.

- Професионализирането на танца и трансформирането му в изкуство поражда взаимовръзката композиция – танц – хореография.

3. Възприема се, че обработката в танцовата композиция е творчески процес, изразяващ оригинална авторова мисъл чрез адаптиране, усъвършенстване и развитие на хореографския текст, предимно в дивертисментните форми, чиято основа са оригинални автентични форми на танца. В действителните танци, където делът на авторското творчество е много по-голям, също се прилагат принципите на обработката съобразно идейно-художествения замисъл и автентичния танцов материал.

4. Направеният анализ на танцовото творчество на фолклорна основа обособява следните изводи:

- Представеният текст обуславя някои специфични характеристики в етапите на творчеството на фолклорна основа:

- Обуславят се два вида фолклорно творчество: музикално и танцово.

- Обобщава се, че хореографът е творец в областта на танцовото изкуство, който в своята авторска работа се съобразява с материята, с която разполага – танцьора, и с основното изразно средство в танца – движението, което се характеризира с преходност и ефимерност във времето и пространството.

- Етапът на художествения замисъл в танцовото изкуство на фолклорна основа се дели на четири подетапа: избор на тема; теренна изследователска работа; разработване на композиционно-режисьорски план; работа с композитор или подбор на музика.

- Обособяват се знания и умения, и творчески подходи в творческия процес в танцовата композиция.

5. В направения анализ на творческия процес в примери се констатира, че успехът на спектакъла „Де гиди, вино червено” се дължи на това, че от началото на неговото създаване до реализацията върху него работят утвърдени творци, експерти в конкретната област на сценичното изкуство (музика, танц, драма). Личности, които умелото съчетават въображение, оригинални решения, опит, придобит в практиката, силен емоционален заряд в единен творчески процес.

6. Анализът на творческата и концертната дейност, като основни направления в дейността на ансамблите, подчертава тяхната специфика, свързана с изграждането на творчески екип, изпълнителски състав, подбор на репертоар, очаквани резултати. Тези характеристики се свързват с наличието на финанси за тяхното осигуряване, организиране и планиране. Изисква се професионализиране на дейността по разпространението на творческия продукт.

7. Обобщава се, че стилизацията в танцовото изкуство на фолклорна основа се развива в три основни направления: (1) сценична обработка на фолклорен танц; (2) създаване на авторско танцово произведение на основата на определен етнографски стил и (3) използване на стиловите особености на фолклорния първоизточник в създаването на авторско действено (тематично или сюжетно) хореографско произведение.

8. Дефинират се характерните черти на стилизацията като феномен в историята на изкуството, които се обуславят от взаимодействието минало–настояще: контрапункти, експресия, условност, абстрактност, еkleктика и имитация.

Творческият процес в хореографията на фолклорна основа е част от системата на фолклорното изкуство. Правилното му протичане и реализиране в съществуващата социокултурна релация творец–публика ще доведе до изграждането на стойностни естетически критерии, водещи до стабилност в утвърждаването на идентичността на нацията в развиващия се глобален свят.

Настоящият труд не претендира за пълнота и изчерпателност на анализа на творческия процес в хореографското изкуство.

II. Фолклорни изследователски експедиции (самостоятелни)

1. Квартал Дивдядово, град Шумен, 2006 г.
2. Град Смядово, Шуменско, 2007 г.

Интересът към фолклора на района на град Шумен е провокиран от факта, че е граничен между Северна България, Добруджа и Балкана. Това е един преходен регион, в който по-голямата част на населението са преселници от различни краища на страната и точно затова не можем да кажем, че тук съществува ярко обособен стил, както например при капанците, добруджанците или тракийците. Преселниците носещи своите етнически белези, попадат в неизбежния процес на асимилация с местното население и обособяват свой собствен фолклор.

Фолклорните експедиции са проведени на Лазаровден в посетените две селища на шуменския край, като част от изследователски проект „Пролетни хора и игри от

Шуменския край”. Преди същинската теренна работа са направени предварителни проучвания на съществуващи вече научни и краеведски извори свързани с фолклора на региона, сондирани са и мнения с местните жители и други селища (Ивански, Драгоево и Янково), автентичните носители на традицията. След тези първоначални наблюдения се открояват кв. Дивдядово и гр. Смядово в които е съхранена паметта за пролетния обичай и е жива и днес обредната традиция, която се предава от поколение на поколение.

Целта на експедициите е да се установи до каква степен е запазено Лазаруването и съпътстващите го хора и игри.

III. Публикации свързани с фолклорната изследователска дейност и стилизацията на фолклорна основа

1. Кърджиева, М. **Игри и хора по Лазаровден в квартал „Дивдядово” – град Шумен.** Научен алманах, Серия Изкуства, ВСУ, 2006.

В статията е представен Лазаровден в кв. Дивдядово, град Шумен като един от най-дългоочакваните и почитани пролетни празници от обичайно-обредния календар. За разлика от общобългарската празнична обредност на този празник в кв. Дивдядово Лазаруването символично се дели на три етапа:

I етап „Голяма Лазара” – Периодът от Сирни Заговезни до Лазаровден (Великият пост). Обредната група от момичета (готови за задомяване), са се събирали всяка събота и неделя по вечерно време по махали, играели се хора на „Голяма Лазара” или „Момински хора”. Хората са отворени – „несключени”, и се изпълняват само от моми, като най-добрата води хорото. *Хората са буйни, момите пеят, момците викат, играят се на песен.* Хората са в тактов размер 2/4 - „Прави хора” и в тактов размер 7/8 – „Куцанката”. Момите са хванати за ръце, свити в лактите. Песните за „Голяма Лазара” са: „Цигулари слизат”, „Карал Енчо”, „Мъри Стояну, наша селянко”, „Лазар си иде от Станбул града”, „Донка говеда изкарва”, „Слязло е момче горненче”, „Рада в градини стоеше”, „Огън гори из планина”.

II етап „Лазара” – това е същинското лазаруване. Тук обредните групи се състоят от групи момиченца на възраст от 8 до 12 години. Обособените групи се наричат „колове” и обикалят къщите по махали. Лазарките пеят песни за момиче „Йордано, Йорданке”, а за момче „Сиви бели гълъби” или „Ой, Лазаре”, друга песен която се пее в дома е „Изгряло е ясно слънце, Лазаре”. На тези песни в дома се играят игри, които се наричат „Игра по тройки” и „Игра по четворки”. Едната част от лазарките пеят, а другата играят. Всички песни са в тактов размер 7/16. Тези игри са само за Лазаровден и в този смисъл имат задължителен характер.

III етап „Връбница” – всички момичета, които са лазарували се събират на чешмата, да се „кумичкат”. Всяка лазарка е заплитала венче от върба и едновременно са пусkali венците по рекичката.

На Връбница хората слизат от махалите на хорището, където се събират и стари и млади. Играят се мегдански „сключени” хора на гайди, водени от момците.

2. Кърджиева, М. **Лазаровден в гр. Смядово, област Шумен.** Научен алманах, Серия Изкуства, ВСУ, 2009

Статията представя лазаруването в град Смядово. Както във всички краища на България и тук с Лазаровден се полага началото на пролетната календарна обредност.

Пролетта е периода на моминските предбрачни хора и игри. Всяка мома трябва да мине през лазарските обредни практики, за да получи правото да се задоми.

Момите, които изпълняват обреда са на възраст между 6-15 години, като групата е разделена на две: (1) момичета на възраст между 6-8 години, наречени „булчета” или „шеталки” и (2) моми между 9-15 годишни, изпълняващи обредни песни.

Подготовката започва месец преди началото на обичая, с изучаване на песните и стъпките към лазарската игра „шетане”. Момичетата се събират в дома на водачката. Подготовката протича в следната последователност:

Първи етап: Стъкмяване и обличане на празничната премяна.

Втори етап: Плетене на венци.

Трети етап: Подготовка на обредните песни.

Четвърти етап: Делене на групи и избиране на водачки. Обособяват се две групи, наречени „куди”.

Пети етап: Разпределяне на задължителните роли по време на протичане на обичая.

Обичаят има посветителен характер, който силно е подчертан в играта на „булчетата” – „шетане”. Играта „шетане” наподобява шетане на млада булка. В ръцете си булчетата държат кърпички, с които описват кръгови движения, като че ли перат. Играта спада към старинните обредни танцови типове, както мъжките коледарски игри. Движенията в краката са семпли, като се състоят от ход с подчертана стъпка. Формата на играта е дуетна. Танцовата фраза не се покрива с музикалната фраза, този асинхрон е доказателство за старинния произход на лазарската игра. Играта се изпълнява на песен - „По-бързо пчелички” (за голямо момиче), „Илен, Илен Лазаре” (за малко дете) и „Разсърди са Руса” (за младо момиче). Песните са в тактов размер 2/4.

3. Кърджиева, М. **Стилизацията като похват в творчеството на фолклорна основа**. Известие на Съюза на учените – Варна, Серия „Хуманитарни науки”, книжка 1/2013

Статия разглежда проблеми свързани със съхранението и развитието на българския фолклорен танц. Целта е да се идентифицират съвременните тенденции в танцовото творчество на фолклорна основа. Проучени са мненията на главни художествени ръководители на професионални фолклорни ансамбли в страната, както и на експерти в областта на фолклора, във връзка с присъствието на стилизирани танцови постановки в репертоарното разнообразие. Отразяват се наблюдаваните практики в съвременното хореографско изкуство и се обосновава необходимостта от използването на стилизацията, като похват в обработката на фолклорния танц.

IV. Учебно пособие „Методически указания за подготовка, разработка и защита на дипломна работа за специалност „Хореография” (ОКС „бакалавър”)”. Университетско издателство ВСУ „Черноризец Храбър”, 2014. ISBN 978–954–715–628–9. Учебното пособие е в съавторство с проф. Петър Ангелов.

Методическите указания за подготовка, разработка и защита на дипломна работа пред Държавна комисия имат за цел да уточнят елементите по посочените дейности. Основна задача е да се улесни работният (творческият) процес на студентите от специалност „Хореография” при катедра „Изкуства” на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър”, отчитайки спецификите на учебния план на специалността в професионално направление „Музикално и танцово изкуство”.

В. Основни резултати от проведената художественотворческа дейност:

I. Сюжетно-тематично танцово произведение „Дунаве, бели Дунаве“.

Хореография – Мария Кърджиева

Музика – сборна Стефан Драгостинов, Стоян Парушев и Георге Замфир

За написването на либретото са използвани исторически сведения, краеведски изследвания и народно поетично творчество от района на град Тутракан, разположен на брега на река Дунав (*Приложение либрето и видео запис на танца*).

Произведението е танцова лирична поема, в която се експлицира един от най-важните моменти от живота на девойката, нейните трепети и вълнения по предстоящото задомяване. Чрез изразните средства на танца се представя етап от обичая Лазаруване – хвърляне на венци в реката и надеждата любимият момък да го стигне. Танцовата драматургия е изградена чрез образите на двама млади влюбени (Янко и Калина), техните приятели българи и румънци. Темата, че любовта превръща реалния свят в приказна магия се разкрива и чрез образа на река Дунав – танцуваща в унисон с настроенията на главните действащи лица, която в кулминацията е в ролята на съдница. За да постигне убедително тази творческа задача в изграждането на образа на река Дунав, автора е използвал стилизиран танцов език, елементи от фолклорната хореография и богата танцова пластика. Чрез одухотворяването на това природно явление творецът успява да предаде своето художествено послание - река Дунав носител на традициите, дели два народа, приятелски настроени един към друг.

Структурният строеж и времето на танца го класифицират, като „малка“ сценична форма. Драматургичното съдържание при формообразуването (сюжетно-тематичен танц) го доближава до фолклорния театър.

Художествените качества на произведението са оценени на X Национален танцов конкурс „Коледно надиграване – Варна`2002“, танцът е удостоен с награда за „Авторство на стилизиран сюжетен, тематичен танц“ (*Приложение - Диплом*).

II. Концерт-спектакъл „3 март 1878 – Въплъщението на едно ново начало“

Сценарий: проф. Петър Ангелов и д-р Мария Кърджиева

Режисьор: проф. Петър Ангелов

Асистент режисьор: д-р Мария Кърджиева

1. Концерт-спектакъл „3 март 1878 – Въплъщението на едно ново начало“, 2014 г.

Танцов тематичен спектакъл с участието на танцовите колективи от средните училища по изкуствата и паралелки с обучение по танц. Преходите между танцовите изпълнения са изградени от емблематични текстове свързани с историческия период и мултимедия подсилваща художественото възприятие.

В спектакъла участва Фолклорен ансамбъл при Академичен танцов театър „Черноризец Храбър” с тематичния танц „Хайдутин и мома”:

Хореография: Петър Ангелов

Музика: Стефан Мутафчиев

Постановка: Мария Кърджиева

<https://www.youtube.com/watch?v=mt1drS4DFs8>

2. Концерт-спектакъл „3 март 1878 – Въплъщението на едно ново начало”, 2015 г.

Тематичен спектакъл изграден от художествени изпълнения – танцови, вокални, художествено слово. Преходите са тематично обвързани с изпълненията (текст и мултимедия). Този подход споява спектакъла, като зрителя има възможност да се потопи в една атмосфера предизвикваща високо художествено-естетически емоции в зрителя.

В спектакъла участва Фолклорен ансамбъл при Академичен танцов театър „Черноризец Храбър” с танцовото произведение „Камчийски танци”:

Хореография: Петър Ангелов

Музика: Коста Колев

Постановка: Мария Кърджиева и Ивайло Иванов

<https://www.youtube.com/watch?v=DdbSqVbS5Ek>

III. Асистент режисьор на спектакли:

- Тържествено откриването на „19-ти Международен фолклорен фестивал – Варна”, Летен театър, 2010.
- Концерт – спектакъл „50 години от полета на първия човек в космоса”. Фестивален и конгресен център, Варна, 2011.
- Концерт - спектакъл „20 години Варненски свободен университет”. Фестивален и конгресен център, Варна, 2011.
- Концерт спектакъл „Вихър от танци – 15 години специалност „Хореография”, Летен театър, Варна, 2011.

11.05.2015, Варна

ас. д-р Мария Кърджиева